

IZGRADNJA NACIONALNOG IDENTITETA KAO OPĆI CILJ ODGOJA I OBRAZOVANJA U BIH

NATIONAL IDENTITY DEVELOPMENT AS A MAIN GOAL OF EDUCATIONAL BACKGROUND IN B&H

Melisa Zukić, MA
Doktorski studij
Filozofski fakultet u Sarajevu
Odsjek za sociologiju

REZIME

Potreba za školovanjem je usađena u modernu psihu. Obrazovanje nema „raison de etr“, već služi ciljevima društva uslovljenim njegovim kvalitetom i ishodima. Socijalizacijom pojedinci prihvataju vrijednosti gradeći osjećaj pripadnosti zajednici, narodu, religiji- identitet. Zato, države finansiraju obrazovanje. Opći ciljevi odgoja i obrazovanja u BiH izvode se iz univerzalnih vrijednosti demokratskog društva i vlastitih vrijednosti zasnovanih na nacionalnoj, historijskoj, kulturnoj i vjerskoj tradiciji naroda i nacionalnih manjina BiH, upućujući na izgradnju nacionalnih identiteta. Formiranje identiteta napreduje od fizičke identifikacije sa autoritetom do shvatanja individue kao nosioca kvaliteta, vrijednosti i aktivnosti. Provjera usvojenosti nacionalnih identiteta u BiH najreprezentativnije se prikazuje rezultatima popisa.

Ključne riječi: Obrazovanje, cilj odgoja i obrazovanja, socijalizacija, nacionalni identitet

SUMMARY

The need of education is implanted in the modern psyche. Education has no "raison de etr", but it serves the goals of society conditioned by its quality and outcomes. Socialize individuals accepte values by building a feeling of belonging to community, nation, religion- identity. Therefore, the state finance education. The general goals of education in B&H are comming from the universal values of a democratic society and their own values based on national, historical, cultural and religious traditions of nations and national minorities in Bosnia and Herzegovina, indicating the construction of national identity. Forming of identity progresses from physical identification with authority to understanding the individual as a carrier of quality, values and activities. Verification of national identity adoption in BiH appears in the results of population census.

Key words: Education, educational goals, socialization, national identity

1. UVOD

Izgradnja identiteta kroz socijalizaciju predstavlja dio procesa sazrijevanja ličnosti. Obrazovanje kao društveni instrument izgradnje identiteta postavlja vrijednosti i norme kojim se harmonizira odnos pojedinca i društva. Stoga, društvo definiše cilj obrazovanja a njegove institucije postaju vlasnici „istine“ i utemeljitelji vrijednosnog sistema. Obrazovanjem se prenosi znanje o identitetu, a BH okvirni zakon o obrazovanju u definiciji općeg obrazovnog

cilja između ostalog ističe i izgradnju nacionalnog identiteta. Ipak, opći BH cilj obrazovanja može se istovremeno razumjeti i kao etnički i kao građanski koncept nacionalnog identiteta, što ostavlja prostora za protivrječnosti i oportunitizam kroz različitu interpretaciju istih zakonskih postavki na nižim nivoima koji kreiraju kurikulume i različite dimenzije implicitnog i eksplicitnog u nastavnikovoj aktivnosti. Otvoreno polje skrivenog kurikuluma, nedostupno kvalitativnoj evaluaciji, potpuno je prepušteno nastavnikovom vrijednosnom sistemu. Statistički pouzdana kvalitativna evaluacija izgradnje nacionalnog identiteta kao sastavnog dijela općeg cilja obrazovanja, uprkos svim interpretacijskim protivrječnostima, postaje dostupna u rezultatima popisa stanovništva. Tada društvo dobiva povratnu informaciju o tome vodi li BH obrazovanje svoje učenike pravim putem do postavljenog cilja.

2. KONCEPT IDENTITETA

U osvrtu na prisutnu kolokvijalnu upotrebu identitet je 1."odnos po kojemu je u različitim okolnostima nešto jednako samo sebi, istovjetno sa samim sobom, potpuno isto, 2. ukupnost fakata na osnovu kojih se jedna osoba razlikuje od bilo koje druge osobe (ime i prezime, fizički izgled i sl.) 3. a. pripadnosti grupaciji, etničkoj skupini, naciji ..., b. Svijest o toj pripadnosti. ..." [3]. Identitet predstavlja način na koji vidimo sebe i svoju ličnost. Kao moderni konstrukt stalno je otvoren proces na svim nivoima njegove aktivacije i artikulacije. Osvrćući se na dijalektiku između slobode i prinude, na mogućnost izbora isključivo pod uticajem životne zbilje, prikladan prauzor stratezima identiteta je predstavljen u liku Janusa sa dva lica, jednim okrenutim u prošlost, a drugim u budućnost. Iako, ne okreće lice od prošlosti, onoga što je bilo i što još uvijek jest, predstavlja istovremeno i prijelaz iz prošlosti u sadašnjost, iz jednoga stanja u drugo, iz jednoga svijeta u drugi [9]. Definicija identiteta ne uključuje samo njegovo stanovište o moralnim i duhovnim pitanjima nego i odnos prema definisanoj zajednici. Shvatajući dijalektiku individualnog i društvenog može se ustanoviti da su personalni i kolektivni identiteti dvije strane istog procesa, sazrijevanja čovjekove ličnosti [2].

3. SOCIJALIZACIJA U PODLOZI PERSONALNOG I KOLEKTIVNOG IDENTITETA

Identifikacija je prva faza u konstituisanju identiteta, a svodenje identiteta na proces identifikacije vodi pretjeranoj socijalizaciji [2]. Identitet, podrazumijeva pozitivan proces osvajanja nezavisnosti i slobode kao i negativan proces odvajanja od zajednice kojoj pripadamo (porodice, socijalne grupe, kulture). Personalni i kolektivni identitet su relacioni jer situiraju osobu u okolinu, personalni odnoseći se na različitosti a kolektivni na sličnosti. Personalni i socijalni integritet, integracijom u sociokulturnu sredinu predstavljaju korak u procesu identifikacije. Dobro prilagođena individua, kolektivnim identitetom pripada zajednici koja joj pruža zaštitu i sigurnost. Ipak, to je ontološki nesigurni identitet jer je individua van kolektiva prazna i nekompletna. Da bi našla čvrst oslonac u svijetu u kojem živi i da ne bi sve sukobe i promjene u okolini doživljavala kao krah identiteta, mora izgraditi i personalni integritet koji će je zaštititi od poremećaja u okolnom svijetu i pomoći joj da se usaglasi sa sredinom i svojim unutrašnjim životom. Tek kada su usaglašeni personalni i socijalni integritet, individua je u stanju formirati personalni identitet [2]. Kolektivno biće se izražava u religioznom vjerovanju, moralnoj praksi, nacionalnoj tradiciji i kolektivnom mišljenju reflektujući individualnu prošlost kao sjećanje, a kolektivnu kao historiju [2]. Socijalizacija je odnos koji individua uspostavlja sa okolinom, integracijom kulture društva u strukturu svoje ličnosti. Dio je složenog procesa formiranja individualnog i kolektivnog identiteta predstavljajući recipročno prilagođavanje individue i društva naglašavajući individualne komponente u personalnom a uklapanje u socijalni kontekst u kolektivnom identitetu [2]. Riječ je o aktivnom prilagođavanju kada se pojedinac ne prilagođava svim uslovima nego samo onima koji su najpovoljniji za razvoj

njegove ličnosti. Proces socijalizacije je kanal kroz koji se priprema podloga za formiranje personalnog i kolektivnih identiteta, pomoću identifikacije individue sa važnim drugim tj. autoritetom. Individuaciju, treba shvatiti kao evoluciju u procesu socijalizacije. Kada ona izostane, identifikacija kao rezultat daje seriju bezličnih jedinki, koje postaju dio gomile kao amorfne mase bez identiteta [2]. Formiranje identiteta je složen proces u kojem pojedinac mora istovremeno svladati protivrječnosti situacije i one u samom sebi. Iz tih razloga ovladavanje konfliktima i krizama je značajna komponenta formiranja identiteta. Najobuhvatniji oblik kolektivnog identiteta u moderno doba je *nacionalni identitet*. Sačinjen je od samoidentifikacije sa nacionalnom grupom uz osjećaj pripadnosti, pozitivnih/negativnih stavova o nacionalnoj grupi i uključenosti u rad i život svoje nacionalne grupe. Povezivanje identiteta sa nacijom u kategoriju nacionalnog identiteta kao cilj obrazovanja predstavlja objedinjavanje paralelnih procesa identifikacije. Tada nacionalna pripadnost postaje bliska formulaciji istovremene „želje za pripadnošću sebi“, i multipersonalnoj zajednici s kojom i unutar koje se vrši proces identifikacije [5].

4. OBRAZOVANJEM DO IDENTITETA

Potreba za obrazovanjem usađena je duboko u modernu psihu. Svako društvo je uslovljeno kvalitetom i ishodima obrazovanja, pa je njegova koncepcija i sadržaj društveno definisana. Kroz obrazovanje se utvrđuju i prenose društvene norme i vrijednosti, razvija osjećanje pripadnosti svojoj zajednici tj. (nacionalni) identitet. Upravo zato države preuzimaju brigu o finansiranju obrazovanja. Sociolozi podsjećaju da obrazovanje nema u sebi „raison de etre“, već služi ciljevima društva, što se ponekad možda i s razlogom, u pedagoškoj teoriji i praksi zaboravlja. Škola je prvi oblik institucionalizacije i profesionalizacije odgoja i obrazovanja kao iskonske ljudske potrebe tradiranja kulture sa starijih na mlade. Međutim, globalizacija je ovo ekskluzivno pravo škole učinila upitnim, jer se obrazovanje odvija i izvan školskog sistema. Učenje je „sui generis“ obilježje naše vrste, ali nije ekskluzivitet škole [2]. Identitet je, proizvod odnosa moći i znanja ukazujući da istina nikada nije izvan moći, da je proizvode različiti oblici prisile, da svako društvo ima vlastiti „režim istine“ koja predstavlja tipove diskursa koje prihvaća i stavlja ih u službu istine. Istina tako utječe na formiranje identiteta, a obrazovanje postaje znanje o identitetu. Tada odgojno-obrazovne institucije kao sveobuhvatni sistem okupljaju instrumente izgradnje identiteta u skladu sa ciljevima koje postavlja društvo, kreirajući homogenost pri usvajanju pojmova prihvatljivih za cijelu naciju.

5. NACIONALNI IDENTITET KAO CILJ ODGOJA U BIH

Obrazovni sistem može biti pozornica ideoloških modela i iz njih proisteklih konflikata. Emancipatorski potencijali obrazovnog sistema suočavaju se sa skrivenim opasnostima implicitne teorije samih nastavnika i skrivenog kurikulumuma [4]. Tako, ako se izuzme neosporno velika uloga roditelja u obrazovnom procesu i socijalizaciji individue, kao i drugi neinstitucionalni agensi socijalizacije (vršnjačka grupa, mediji itd), od obrazovnog sistema i sadržaja nastavnih planova i programa/kurikuluma po kojima se đaci obrazuju najdirektnije zavisi budućnost svakog društva [4]. Sektor obrazovanja u BiH je kompleksno strukturiran. Ustav Bosne i Hercegovine, ustavi entiteta, kantona, te Statut Brčko Distrikta određuju nadležnost za sprovođenje obrazovnih politika na nivou: općina, kantona, entiteta i na nivou Brčko Distrikta. Na nivou države BiH obrazovanje je u nadležnosti Ministarstva civilnih poslova BiH koje koordinira aktivnosti, usklađuje planove entitetskih tijela vlasti i definira strategije na međunarodnom planu, a kreiranje politika obrazovanja je na nižim nivoima vlasti [8]. Entitetski nivo u Federaciji Bosne i Hercegovine karakteriše decentralizirani obrazovni sistem na nivou deset kantona, dok je u Republici Srpskoj obrazovni sistem centraliziran. U

Federaciji Bosne i Hercegovine federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke ima koordinirajuću ulogu za planiranje i sprovođenje aktivnosti vezanih uz obrazovnu politiku u Federaciji Bosne i Hercegovine, dok kantonalna ministarstva obrazovanja imaju nadležnosti za utvrđivanje obrazovnih politika, uključujući donošenje propisa o obrazovanju i osiguranju obrazovanja u svakom kantonu pojedinačno. U Republici Srpskoj entitetsko Ministarstvo obrazovanja predstavlja najvišu administrativnu instancu. Brčko Distrikt ima zasebni obrazovni sistem [8]. Obrazovanje se najbolje očitava u definicijama svrhe i ciljeva koji se u jednom društvu nastoje postići kroz sistem obrazovanja. U skladu s tim, zakonska regulativa odgoja i obrazovanja koja se primjenjuje u Bosni i Hercegovini ističe značaj obrazovanja. Tako, na primjer, u članu 2. Okvirnog zakona, koji se odnosi na svrhu obrazovanja stoji sljedeće: „[s]vrha obrazovanja je da, kroz optimalni intelektualni, fizički, moralni, i društveni razvoj pojedinca, u skladu s njegovim mogućnostima i sposobnostima, doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava, te doprinese njegovom ekonomskom razvoju koji će osigurati najbolji životni standard za sve građane.¹ “Član 3.: Opći ciljevi obrazovanja proistječu iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosnih sustava utemeljenih na posebnostima nacionalnog, povijesnog, kulturnog i vjerskog naslijeđa naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini....”² Sa ovim dokumentom su usklađeni partikularni obrazovni dokumenti, entitetski, kantonalni i dokumenti distrikta Brčko. Stoga i u kantonalnim zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju nalazimo izgradnju ličnosti/identiteta kroz nacionalnu, konfesionalnu ili kulturnu dimenziju, zastupljenu u odjeljcima o jednakim mogućnostima i izbjegavanju segregacije. Pa, vidimo da zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo ističe kao jedan od ciljeva srednjeg odgoja i obrazovanja: „...f) razvijanje svijesti o nacionalnoj pripadnosti, očuvanje povijesno-kulturne baštine, nacionalnog identiteta te razvijanje osjećaja ljubavi prema Bosni i Hercegovini...”³. Županija Posavska npr. u članu 7. navodi skoro identične ciljeve predškolskog odgoja koji se usklađeno pojavljuju i u zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju Tuzlanskog kantona, član 3. Isti slučaj je i u zakonu o srednjem odgoju i obrazovanju Unsko-sanskog kantona⁴, Hercegovačko-neretvanskog kantona⁵ i Distrikta Brčko⁶. U entitetu RS zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju u članu 7. definiše ciljeve osnovnog obrazovanja i vaspitanja kao:“ ... j) razvijanje svijesti o pozitivnoj pripadnosti vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji na način primjeren civilizacijskim tekovinama ...“ a u članu 14. pojašnjava: „... da u nastavnim i drugim aktivnostima u školi ne mogu se koristiti ili izučavati didaktički i drugi materijali uvredljivog sadržaja, a nastavnici i drugo školsko osoblje ne smiju davati izjave koje bi se opravdano mogle smatrati uvredljivim za jezik, kulturu i religiju učenika koji pripadaju bilo kojoj nacionalnoj, etničkoj ili religijskoj grupi ...”⁷. Akcentiranje komponenti intelektualnog i socijalnog razvoja pojedinca koje bi se trebale podsticati i razvijati kroz obrazovanje daju nam predodžbu o društvu koje se želi izgraditi, kroz ispunjavanje postavljenih ciljeva i zadataka obrazovanja. Obrazovanje u Bosni i Hercegovini tako treba da doprinese stvaranju društva zasnovanog na vladavini zakona i poštivanju ljudskih prava, slijedeći opće ciljeve definirane Okvirnim zakonom koji “proizilaze iz općeprihvaćenih, univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te vlastitih vrijednosti sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, historijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini.” Ali i pojedinačne kroz „...d) razvijanje svijesti o pripadnosti državi Bosni i Hercegovini, vlastitoj kulturnoj samosvijesti, jeziku i naslijeđu, na način sukladan civilizacijskim tekovinama, upoznajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno

¹ „Službeni list BiH“ broj 18/03. Član 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

² „Službeni list BiH“ broj 18/3. Član 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini.

³ „Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 23/10. Član 2. Tačka f. Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo.

⁴ „Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj 17/12. Član 2. Tačka f. Zakon o srednjem obrazovanju Unsko-sanskog kantona.

⁵ „Narodne novine Hercegovačko-neretvanskog kantona“ br. 8/00. Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju

⁶ „Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“ br. 9/01. Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko Distrikta BiH

⁷ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 74/08. Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju

razumijevanje, trpeljivost i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu; e) osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim razinama obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, obiteljski status, vjeroispovijest, duševnotjelesne i druge vlastite osobine“ [8]. Očigledno je da i ovako površan osvrt na prisutne ciljeve obrazovanja na različitim nivoima u Bosni i Hercegovini ukazuje na društvenu važnost i cilj razvoja nacionalnog identiteta kroz obrazovanje kao njegov instrument. S obzirom da je zakonski definisan, opći obrazovni cilj je osnova konkretnim zadacima u kurikulumima, čiju realizaciju možemo nazrijeti u fenomenu „dvije škole pod jednim krovom“ i razlomljenom obrazovnom sistemu po nacionalnom ključu. Ipak zvanični kurikulumi usaglašeni sa zakonom realizuju kao odgojno-obrazovni cilj, razvoj vlastitog nacionalnog identiteta uz poštovanje prema različitostima ali je jedino u zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju RS isplivala na površinu teza o implicitnoj teoriji nastavnika i skrivenom kurikulumu u formi otvorene zabrane nastavnicima da didaktičkim materijalima ili vlastitim izjavama vrijeđaju jezik, kulturu i religiju učenika bilo koje nacionalne, etničke ili religijske grupe, što predstavlja banalnu reinterpretaciju člana 3. Okvirnog zakona obrazovanju u BiH koji garantira jednake mogućnosti. To nas dovodi do implicitne teorije nastavnika koja podrazumijeva nastavnikove vlastite stavove i vrijednosti koje se kao podrazumijevajuće prožimaju kroz propisane nastavne sadržaje. Kada je u pitanju prenošenje konkretnih znanja vještina i navika, mjerenje kvalitete podučavanja i nivo realizacije propisanog kurikuluma se može testirati, ali kada je u pitanju ostvarivanje odgojno-obrazovnog cilja vezanog za razvoj nacionalnog identiteta, prostor za skriveni kurikulum postaje širok, a implicitna teorija nastavnika jedino mjerilo sve do trenutka kada formirana ličnost u okviru standardizovanog statističkog postupka iskaže svoju pripadnost određenom kolektivitetu kao dio vlastitog nacionalnog identiteta, a to je popis stanovništva. U uvjetima BiH popis stanovništva ima kvalitativno evaluativni karakter za opći cilj obrazovanja BiH u dijelu razvoja nacionalnog identiteta i pripadnosti državi Bosni i Hercegovini. Pitanje se postavlja u kojoj dimenziji se može pojaviti skriveni kurikulum u implicitnoj teoriji nastavnika u obrazovnim uvjetima BiH s obzirom na zakonski definisani cilj obrazovanja. Naslućujemo da se spomenuta dimenzija vrijeđanja nacionalno različitih zastupljena u Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju iz RS udružuje sa izgrađivanjem svijesti o pripadnosti matici zemlji kod BH konstitutivnih naroda Srba i Hrvata, ali i kreiranje zajedničkog teritorijalnog bosanskog nadnacionalnog identiteta kojeg zakon ne uvrštava u opći cilj pozicionirajući ga u područje skrivenog kurikuluma. Stoga, teorijske protivrječnosti etničkog i građanskog koncepta nacije primjećuju se i u samom određenju svrhe i općih ciljeva u zakonu o obrazovanju. Naime etnički koncept nacije obuhvata osjećanje identifikacije posebnosti po kojoj se osoba razlikuje od ostalih pripadnošću toj zajednici. Razlike među etničkim skupinama su određene: jezikom, historijom, porijeklom i religijom, ukazujući da su etničke razlike naučene i društveno uspostavljene [1]. Sami opći ciljevi obrazovanja između ostalog proizilaze iz „... vlastitih vrijednosnih sistema zasnovanih na specifičnostima nacionalne, historijske, kulturne i vjerske tradicije naroda i nacionalnih manjina koje žive u Bosni i Hercegovini“, te je prirodno da tako uspostavljeni cilj rezultira samom realizacijom i naglašavanjem tih razlika u obrazovnoj praksi i obrazovnim ishodima u ovom polju. Interasantno je da upravo građanski koncept doživljavanja nacije koji se temelji na ljudskim pravima i državljanstvom pripadanju zemlji spajajući nacionalnost sa građanstvom i državljanstvom u narednim općim ciljevima ali se i u svrši obrazovanja definiše kao zakonska i pravna podloga demokratskog sistema, vodeći ka implicitnim demokratskim dvojbama. Stoga obrazovni cilj razvijanja svijesti o pripadnosti BiH predstavlja građanski doživljaj nacije a njemu pridruženo objašnjenje: „d) ... vlastitom kulturnom identitetu, jeziku i tradiciji ...“ pripada etničkom doživljaju nacije. Činjenica je da građanski nacionalni identitet funkcioniše drugačije nego etnički nacionalni identitet, pa ne čude dileme koje se pojavljuju u realiziranju postavlljenih obrazovnih ciljeva. Naime, isti član

se nastavlja u kontekstu građanskog doživljaja nacije u kojoj pojedinac pripada usvajanjem vrijednosti, institucija i normi, podložnih kritičkom preispitivanju: „d) ...na način primjeren civilizacijskim tekovinama, upoznavajući i uvažavajući druge i drugačije, poštujući različitosti i njegujući međusobno razumijevanje, toleranciju i solidarnost među svim ljudima, narodima i zajednicama u Bosni i Hercegovini i svijetu...“. Za razliku od etničkog identiteta u modernoj naciji osoba sebe doživljava i klasno i konfesionalno i profesionalno i kao građanin svijeta, pa je građanski nacionalni identitet bogatiji jer nije redukovan na jednu dimenziju. Moderna, građanska nacija nije zamjena za personalni i druge vrste grupnog identiteta, već je samo zajednički okvir koji pruža garancije svojim članovima da žive i djeluju kao građani date političke zajednice [2]. Tako da naredni članovi općih ciljeva obrazovanja obuhvataju: „e) osiguranje jednakih mogućnosti za obrazovanje i mogućnost izbora na svim nivoima obrazovanja, bez obzira na spol, rasu, nacionalnu pripadnost, socijalno i kulturno porijeklo i status, porodični status, vjeroispovijest, psihofizičke i druge lične osobine; f) postizanje kvalitetnog obrazovanja za građane“. U naporu da se shvati i razumije teorijski smisao izvedenih ciljeva obrazovanja otkriva se ambivalentna okolnost da razvoj nacionalnog identiteta koji društvo ističe kao obrazovni cilj može biti različito interpretiran u svih dvanaest nacionalnih školskih sistema u BiH. Pa se ne može sa sigurnošću reći šta spada u eksplicitne a šta u implicitne sadržaje u kurikulumski postavljenim zadacima. Svaki dobronamjeren istraživač bi se na kraju upleo u vrijednosno vlastitu implicitnu teoriju u toj akciji. Pred nastavnikom je odgovoran zadatak. Nastavnici koji u svojoj implicitnoj teoriji djeluju u ovoj oblasti na području skrivenog kurikuluma trebaju biti svjesni činjenice o mogućem generiraju buduće krize identiteta kod učenika koje obrazuju. U promjenljivom svijetu punom neizvjesnosti, dužnost mu je kao faktoru sekundarne socijalizacije pripremiti dijete za mnoge izazove globalnog svijeta i ispuniti cilj obrazovanja, osiguravajući prijenos znanja, vrijednosti i kulturne tradicije [7]. Za sadržaj ovoga rada važna je definicija koja govori o kurikulumu kao skupu planiranih, ali i implicitnih odrednica koje usmjeravaju odgojno-obrazovni proces prema zadacima i sadržajima izvedenima iz cilja, a koji upućuju na organizacijske oblike i načine rada te postupke provjere uspješnosti. Potrebna je permanentna znanstvena i stručna analiza implicitnih („skrivenih“) i eksplicitnih („otvorenih“) dimenzija kurikuluma kako bi se iz kurikuluma isključile predrasude (nacionalne, vjerske, socijalne), neznanstvenosti, stručni egoizam i pedagoška nekompetencija [7]. Taj kurikulum prenosi vrijednosti koje društvena grupa koja oblikuje hegemonijski diskurs smatra nužnima za opstanak društva kao takvog ali legitimnost uloge skrivenog kurikuluma valja stalno propitivati. Pojam skrivenog kurikuluma polazi od prisutne ideje da obrazovni sistem pored toga što prenosi znanje propisano oficijelnim nastavnim planom i programom, formira, prenosi i učvršćuje, ili pak blokira određene socijalne vrijednosti, političke orijentacije i kulturne izbore, skrivajući čitav „prećutni“ sistem znanja i uvjerenja o društvenim odnosima i kulturnim vrijednostima koje nisu eksplicitno verbalizovane politikom obrazovnih propisa, niti konkretnim i vidljivim nastavnim sadržajima [4].

6. ZAKLJUČAK

Opći cilj obrazovanja u BiH obuhvata i izgradnju nacionalnog identiteta. Zbog mogućnosti razumijevanja nacije iz etničke ili iz građanske perspektive, kurikulumsko pretvaranje u odgojno-obrazovne zadatke determinisano je sistemom vrijednosti na nivou zajednice koja kreira kurikulum: kantoni, entitet RS i Distrikt Brčko. Zbog toga se pojavljuju različite interpretacije istog cilja obrazovanja otvarajući prostor skrivenom kurikulumu i implicitnim teorijama nastavnika. Teško bi bilo utvrditi implicitne dimenzije dolaska do opšteg cilja BH obrazovanja, ali društvo ipak u određenim vremenskim intervalima dobija statistički formulisanu povratnu informaciju o uspjehu u postizanju izgradnje nacionalnog identiteta kao

segmenta općeg cilja obrazovanja. Popis stanovništva u BiH stoga, ima značaj i za obrazovanje jer je mjerilo kvalitete razvoja nacionalnog identiteta.

7. LITERATURA

- [1] Fočo, S.: Sociologija odgoja i obrazovanja, Dom Štampe, Zenica, 2003.
- [2] Golubović, Z.: Ja i drugi Antropološka istraživanja individualnog i kolektivnog identiteta, Republika, Beograd, 1999.
- [3] Jahić, Dž.: Rječnik bosanskog jezika, Bošnjačka asocijacija 33, Sarajevo, 2011.
- [4] Jarić, N. I.: Javni i skriveni kurikulumi srednjoškolske nastave sociologije, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet, Beograd, 2012.
- [5] Majić, I.: Nacionalizacija konfesije, konfesionalizacija nacije (Odnos nacionalnog i konfesionalnog identiteta u današnjoj Bosni i Hercegovini), Na sajtu: <http://philologicalstudies.org>, Očitano: 9. 9. 2014.g., Filološke studije, br. 2; 2012, str. 155-163.
- [6] Mirović, D.: Škola u sociološkom ključu globalizacije, Nova škola br. 7, Pedagoški fakultet, Bijeljina, 2010, str.19-29.
- [7] Pavičić Vukičević, J.: Uloga implicitne teorije nastavnika u skrivenom kurikulumu suvremene škole, Na sajtu, <http://hrcak.srce.hr/>, Očitano: 9.9. 2014.g., Pedagogijska istraživanja, br. 10 (1); 2013, str. 119 – 133.
- [8] Sadiković, M.: Kako učimo našu djecu, Studija o segregaciji u obrazovanju: Dvije škole pod jednim krovom. Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarne postdiplomske studije (ACIPS), Sarajevo, 2012, str. 25-89.
- [9] Zeman, Z.: Identitetske strategije: U potrazi za smislom, Na sajtu, <http://hrcak.srce.hr/>, Očitano: 9.9. 2014.g., Društvena istraživanja br. 6; 2007, str, 1015- 1029.

